

BESZÁMOLÓ A MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÁLLANDÓ BIZOTTSÁG MUNKÁJÁRÓL

A Magyar Tudományos Akadémia átszervezését előkészítő Tudományos Tanács 1948-ban létesítette a Bizottságot. A meghívott 8 tag igyekezett áttekinteni a szaktudomány területén működő kutatók munkásságát és elkészítette e tudomány első, több évre szóló tervét. A kezdeti nehézségek, elsősorban a kultúrforradalom sürgető feladatainak teljesítése közben csakhamar megmutatkozott, hogy az első terv erősen túlméretezett volt, nemcsak a lehetőségeket nem mérte fel pontosan, hanem bizonytalan volt a végzendő feladatok sorrendje és irányítása is. Mégis igen hasznos volt ez a korai megindulás, mert megmutatta a feladatokat, és megtanított arra, hogy a problémákat közös tárgyalásokon tisztázzuk. Jó előkészítés volt ahhoz, hogy 1950-ben, az Ötéves Terv megindulásával kapcsolatban, ez a tudományterület is elkészíthesse a fejlődésnek megfelelő tervét, meghatározza feladatait, tervszerűsítse munkáját, és főleg arra törekedett, hogy a művészettörténet szemléletét átalakítva, a szocializmust építő ország érdekében mozgósítsa a tudományos dolgozókat. A Bizottság tevékenységének és feladatkörének szélesedése a Bizottság át-szervezését is szükségessé tette: jelenleg az elnökön kívül—aki a Magyar Tudományos Akadémia II. Osztályának tagja—10 állandó és néhány behívott tagja van, így összeköttetést létesített a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága és Történelemtudományi Intézete felé, valamint a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége felé. 1951 során elérkezett oda, hogy teljes egészében áttekintette a szakterületet, fitúzta a soronkövetkező feladatokat, megindította és ellenőrizte tudományos teljesítésüket. Teljes káderkataszter készítésével és a kutatók egyéni kívánságainak lehető figyelembevételével elérkezett oda, hogy a szaktudomány mintegy 200 dolgozója az Ötéves Terv valamely részletének kimunkálásán dolgozik olyképen, hogy kivétel nélkül mindenki tagja a később érintendő munkaközösségek valamelyikének. Sikerrel dolgozott azon, hogy a tudósok korábbi elszigeteltségét, támogatás hiányában bekövetkezett elkedvetlenedését megszüntesse, elérte, hogy elméleti tudósok közeli kapcsolatba kerüljenek az élő művészeti élettel, gondoskodott a tapasztalatátadás lehető legszélesebb formáinak megszervezéséről azzal is, hogy mind az egyetemi oktatás, mind a munkaközösségek munkájába, a fejlett káderek irányítása mellett, bevonta a tudósjelölteket, fiatal kutatókat is.

I. A művészettörténet akadémiai Öt éves Terve szerint a Bizottság a következő témakörök kutatását irányítja és ellenőrzi :

- a) a szovjet kutatás eredményeinek megismerése és felhasználása,
- b) a régi magyar művészet történetének feldolgozása 1800-ig,
- c) az újabb magyar művészet történetének feldolgozása 1800-tól napjainkig,
- d) a magyarországi műemlékek topografiájának elkészítése,
- e) építészetünk haladó hagyományainak kutatása,
- f) a magyar iparművészet történetének kutatása,
- g) a magyarországi gyűjtemények külföldi művészeti anyagának feldolgozása,
- h) a műemlékvédelem elvi kérdései és a mai városrendezés városképi problémái,
- i) a magyar művészettörténelem és művészeti kritika története,
- j) a magyar művészettörténelem bibliografiája,
- k) a magyar művészettörténeti terminológia tisztázása.

A Bizottság a következő szervezési kérdésekkel való foglalkozásra hivatott :

1. a munkaközösségek irányítása,
2. a múzeumok művészettörténeti tudományos munkájának irányítása és ellenőrzése,
3. a fiatal káderek képzése,
4. az egyetemi és főiskolai művészettörténeti képzés javítása és ellenőrzése,
5. külföldi tanulmányutak és ösztöndíjak,
6. magyar művészeti múzeum (Nemzeti Galéria) felállításának előkészítése,
7. a tanulmányi másolat-múzeum felállításának előkészítése,
8. a művészettörténeti kutatóintézet felállításának előkészítése,
9. a Magyar Régészeti, Művészettörténeti, Iparművészeti és Éremtani Társulat művészettörténeti munkájának irányítása,
10. a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségével való együttműködés művészettörténeti kérdésekben,
11. művészettörténeti kiadványok előkészítése,
12. művészettörténeti és műkritikai ankétok, konferenciák és kongresszus előkészítése.

II. A fejlődés gyorsasága következtében a Bizottság terven felüli feladatokkal is foglalkozik, ilyképen a következő munkák elvégzéséről és megkezdéséről számol be :

1. Munkaközösségek

A művészettörténeti kutatások tervszerűsége érdekében a Bizottság a következő munkaközösségeket szervezte meg :

- a) Régi magyar művészet,

b) Műemléki topografia,

c) Iparművészettörténeti munkaközösségek.

Irányítja, illetve ellenőrzi a Népművelési Minisztérium által már 1949 folyamán életre hívott Új Magyar Művészet Munkaközösségét. A felsorolt munkaközösségek több nagyobb csoportra tagolódnak, mégpedig a Régi Magyar Művészetet és az Új Magyar Művészetet kutató munkaközösségek korszakok szerint, a Műemléki Topografia munkaközössége megyék szerint, az Iparművészettörténeti Munkaközösség művészeti ágak szerint. Mindegyik csoport élén egy-egy felelős áll, aki szervezi, irányítja és ellenőrzi a munkát, és az illető munkacsoport szerkesztőbizottsága felé felelős. A munkaközösségek részben irodalmi, illetve könyvtári, részben irattári, levél- és tervtári, adatgyűjtő munkát végeznek, illetve helyszíni kiszállásokat és felvételezéseket, részben feldolgozzák ezt az anyagot a Magyar Tudományos Akadémia (az Új Magyar Művészettörténeti Munkaközösség esetében a Népművelési Minisztérium) anyagi támogatásával. A Bizottság kezdeményezésére a munkaközösségek munkájuk vezérfonalát is kidolgozták, ismételten megvitatták, ami a legfontosabb problémák tisztázása mellett a kutatás munkáját tervszerűvé és egységessé teszi. A munkaközösségek mintegy 200 tagot foglalkoztatnak, konzultációkon kívül munkabeszámolókon, együttes megbeszéléseken ismertetik a kutatás eredményeit a szaktudomány szélesebb köreivel. A Bizottság a Régi Magyar, az Iparművészeti és a Topografiai munkaközösségek szervezési és tervezési munkáját közvetlenül irányítja, az Új Magyar Művészet munkaközösségének beszámolóit megvitattja. A munkaközösségek felelősei tagjai a Bizottságnak.

A munkaközösségek tématervből a következő készülő feldolgozásokat emeljük ki:

Régi magyar művészet munkaközössége

Budai gótikus építészet (előzetes ásatási jelentés ez évben elkészül; Gerevich László vezetésével),

Középkori magyar festészet (falfestészet feldolgozása elkészült, táblaképfestészet 1953-ra kész: Radocsay Dénes),

Mátyáskori művészet (anyaggyűjtés kész, feldolgozás 1953-ban elkészül: Balogh Jolán),

Középkori budai kerámia (a majolika műhely és a budai kerámia külföldi kapcsolatainak feldolgozása elkészült),

Magyarországi barokk festészet (ez évben elkészült; Garas Klára),

Magyarországi barokk szobrászat (anyaggyűjtés és részletfeldolgozás folyamatban: Aggházy Mária)

Új magyar művészet munkaközössége

A magyar építészet haladó hagyományai (vezeti Zádor Anna),

A magyar történeti festészet (1953-ra elkészül, vezeti Vayer Lajos),

Munkácsy Mihály (oeuvre-katalógus és bibliográfia ez évben, szövegkötet 1953-ban készül el: Végvári Lajos, Oltványi Imre, Farkas Zoltán),
Szocialista művészcsoport (kész; Németh Lajos).

Műemléki Topografia munkaközössége

Győr-Sopron megye topografiája (a soproni rész elkészült, a győri rész 1953-ra kész: Csatkai Endre, Csányi Károly),

Komárom-Esztergom megye topografiája (1953-ra elkészül; Gerevich Tibor, Dercsényi Dezső),

Nógrád megye topografiája (1953-ra elkészül; Genthon István),

Budapest topografiája (I. és II. kerület 1953-ra kész: Genthon István, Zakariás Sándor).

Iparművészettörténeti munkaközösség

Magyar kerámia jegyek (folyamatban: Csányi Károly),

A pécsi Zsolnay-kerámiagyár (1953-ra elkészül),

A pesti Steindl-bútorműhely (1953-ra elkészül: Szabolcsi Miklósné),

A debreceni könyvkötészet (1953-ra elkészül: Koroknay Éva).

2. Múzeumok

A Bizottság ellenőrzésével és irányításával folynak a művészeti múzeumok művészettörténeti kutatásai: a Szépművészeti és Iparművészeti Múzeumban, a Történeti és a Budapesti Történeti Múzeum művészeti osztályán, a Fővárosi Képtárban és részben a vidéki múzeumokban is. A Bizottság a múzeumok vonatkozó terveit és jelentéseit megtárgyalja és megbírálja. A múzeumokban dolgozó kutatóknak a gyűjtemények anyagához közvetlenül kapcsolódó tevékenységét és a munkaközösségekben folyó munkáját a Bizottság ellenőrzi és összehangolja, a múzeumok kiállításainak bírálatára a Bizottság tagjait küldi. Az említett múzeumok és más intézmények (Szövetség, Kulturkapcsolatok Intézete) kiállításainak egyeztetését, terveinek bírálatát a Bizottság szorgalmazza és részben sikerrel megoldotta. A Bizottság megkezdte a múzeumok gyűjtemény-anyagának és a népművelés szempontjából célszerűbb csoportosításának előkészítését (profilozás kérdései).

A múzeumokban végzett kutatómunka eredményei közül kiemeljük a következőket:

A Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának tudományos katalógusa (Pigler Andor),

A Szépművészeti Múzeum Régi Szobortárának tudományos katalógusa (Balogh Jolán),

A Szépművészeti Múzeum régi rajz- és metszetgyűjteményének katalógusai, amelyek részben elkészültek, részben az Öt éves Terv folyamán elkészülnek (Vayer Lajos),

A Fővárosi Múzeum várbeli ásatásaiból kikerült anyag rendszerezése és tudományos feldolgozása, amelynek nagyrésze ugyancsak az Ötéves Terv folyamán Gerevich László vezetésével elkészül.

3. Kádermunka

A Bizottság igen nagy figyelemmel kíséri a terület kádereinek munkáját és fejlődését, irányítja a termunkába való bekapcsolásukat, foglalkozik nemcsak a fiatal, hanem az érett káderek továbbképzésével is. Nagy figyelmet szentel a tudományos kutatómunkához szorosan kapcsolódó restaurátorképzés kérdésének. A fiatal kutatók képzését elsősorban az akadémiai ösztöndíjasok munkájának ellenőrzésével irányítja a Bizottság, terveiket és jelentéseiket nemcsak a témavezetéssel megbízott bizottsági tag, hanem a Bizottság összesége ellenőrzi és konzultálja. Ugyancsak behatóan foglalkozik az egyetemi Művészettörténeti Intézet kutatótervének és jelentésének felülbíráásával. A Bizottság tagjainak nagyrésze résztvesz az egyetemi és főiskolai oktatásban és így közvetlen irányító munkát is kifejt.

4. Ismeretterjesztő és népszerűsítő munka

A Bizottság referátumok alapján foglalkozik a Magyar Régészeti, Művészettörténeti, Iparművészeti és Éremtani Társulat művészettörténeti szakosztálya, továbbá a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége művészeti írók szakosztálya népszerűsítő munkájának terveivel. A Bizottság tagjainak nagyrésze a Társulat és a Szövetség vezetőségének tagja. A Bizottság tagjai résztvesznek a Társulat, a Szövetség, a múzeumok és más intézmények ismeretterjesztő munkájában, elsősorban a Fővárosi Képtár előadássorozatában, valamint a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja és a Magyar-Szovjet Társaság közös előadássorozatában, a Mérnöki Továbbképző Tanfolyam és a Népművelési Minisztérium kulturalképzőiskolájának előadássorozatában, a vidéki vándorgyűléseken stb. Ismeretterjesztő munkásságot fejtenek ki a folyóiratok és napilapok, elsősorban a Szabad Művészet számára írott cikkeikben, tanulmányaikban, broszúráikban és az élő művészetről írt kritikáikban.

5. Kiadványok

A Bizottság a kutatások eredményeinek közzétételét a kiadványok területén is szorgalmazza, bekéri és megvitatja a könyvkiadók vonatkozó kiadványterveit, részükre szerkesztőket és lektorokat jelöl ki.

Megjelent kiadványok :

Genthon István : Magyarország műemlékei

Dercsényi Dezső : Visegrád műemlékei

Gerő László : A budai vár

Gerő László—Radnóti Aladár : A Balaton műemlékei

Pataky Dénes : A magyar rézmetszés története

Hoffman Edith : Barabás Miklós

Lyka Károly : Magyar művészetlet Münchenben

Végyvári Lajos : Munkácsy Mihály emlékezései

Genthon István : A magyar művészettörténet bibliográfiája

Aggházy Mária : Művészettörténeti könyvek a budapesti szakkönyvtárakban.

Megjelent a Magyar Művészettörténet Évkönyve, az Akadémiai Osztályközlemények múzeológiai sorozatának művészettörténeti száma és a Budapest Régiségei c. sorozat XV. kötete.

A szovjet kutatás eredményeinek megismerését a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja kiadásában megjelenő sokszorosított sorozat: a Szovjet Művészettörténet kötetei (I, II, III) tették lehetővé, amelyhez a Szovjet Iparművészet (I) kötete csatlakozott. Ezt a célt szolgálja a Magyar-Szovjet Társasággal együtt kiadott Szovjet Képző- és Iparművészeti Tudósító, amelynek számai havonta jelennek meg.

A már említetteken kívül elkészültek az alábbi kiadványok kéziratai:

Szentiványi Gyula : Magyar Képzőművészek Lexikona I. kötet

Kaposy János : A magyar kamara építkezéseinek regesztái 1526-1848-ig

A magyar művészettörténeti forráskiadványok sorozatából:

Szentpétery József önéletrajza (kiadja Mihalik Sándor)

Kovács Mihály önéletrajza (kiadja Bíró Béla)

Csalkai Endre : Győr-Sopron megye topografiájának soproni része

Radocsay Dénes : A középkori magyar festészet falfestészeti része

Csemegi József : A Mátyástemplom

Balogh Jolán : A Mátyáskori művészet adattári része

A budai kerámia műhely (I. Régi Magyar Művészet Munkaközösségénél)

Garas Klára : A magyarországi barokk festészet

Ybl Ervin : Ybl Miklós

Végyvári Lajos : A szolnoki iskola

Körner Éva : 1919 plakátművészete

Németh Lajos : Szocialista művészecsoport

Munkácsy Mihály levelei (kiadja Farkas Zoltán)

Pogány Ö. Gábor : Európai festészet történetének újkori része

Pigler Andor : A Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának tudományos katalógusa

Balogh Jolán : A Szépművészeti Múzeum Régi Szoborgyűjteményének tudományos katalógusa

A magyar művészettörténet iránt megnyilvánuló széleskörű érdeklődés arra készteti a Bizottságot, hogy előkészítse és megszervezze egy népszerű magyar művészettörténet kiadását. A kétkötetes mű a kutatás jelenlegi állása szerint fogja adni a magyar művészet történeti fejlődésének első marxista összefoglalását.

A Bizottság foglalkozik a magyar művészettörténet tudományának történetével. A munkát megindító vázlatos tanulmány elkészült (Zádor Anna) és megjelent a Magyar Művészettörténet Évkönyvének említett kötetében.

A Bizottság megkezdte a külföld felé közzeendő kutatási eredményeket közlő *Acta Artium et Litterarum* művészettörténeti száma kéziratának gyűjtését, és előreláthatólag még ez évben meg is jelentetik.

Az Új Magyar Művészet munkaközösségének keretében megindult a magyar művészettörténeti irodalom teljes bibliografiájának összegyűjtése Bíró Béla vezetésével.

III. A Bizottság munkájának eredményeit a következőkben foglaljuk össze :

A Bizottság első ízben tekintette át a szaktudomány egész területét, kitűzte a kutatás feladatait, összefogta a szervezetlenül folyó és szerteágazó öntevékeny kezdeményezéseket. Az Ötéves Terv feladatainak teljesítése érdekében a közös cél szolgálataiba állította a szakterület minden dolgozóját, és munkájukat egyeztetve, munkaközösségeket és munkacsoportokat szervezett. Kitartó igyekezettel sikerült elérnie, hogy hovatovább a terület csaknem minden kérdése a Bizottság elé kerül. A Bizottság munkájának tervszerűségét pontos ütemezésű munkaterv segíti elő, melyben a terület visszatérő kérdései mellett elvi problémák is szerepelnek: a Bizottság e munkaterv szerint működik.

A Bizottság tagjai résztvesznek a szakterület minden egyéb szervének munkájában, elsősorban a Magyar Régészeti, Művészettörténeti, Iparművészeti és Éremtani Társulat Művészettörténeti Szakosztályának és a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Művészeti Írók Szakosztályának munkájában. Ennek következménye, hogy több feladatot nem a Bizottság égisze alatt végeznek el. Így az építészeti, valamint az iparművészeti vita a Társulatban, a kritikusai ankét és a Művészettörténeti és Műkritikai Konferencia a Szövetség keretében folyt le, a Bizottság tagjainak a közreműködésével. A Bizottság működése első időszakának súlyos szervezési feladatain túljutva, felismerte az elvi kérdések sürgősségét, valamint a marxista szemléletű szintézisek elkészítésének időszzerűségét. Ilyen felismerések alapján kezdte meg a népszerű magyar művészettörténet, a magyar építészet haladó hagyományainak és a magyar történeti festészet fejlődésének feldolgozását.

A Bizottság működésének hiányosságai, a Bizottság tagjainak sokirányú elfoglaltsága megnehezítette a Bizottságnak, mint elvi irányító szervnek a kialakulását.

Ezzel együttjár, hogy a Bizottság a fontossági sorrend kérdésében sokszor ingadozik. Tagjainak sokirányú munkássága folytán a Bizottság némely területen testületként inkább ellenőrző, mint aktív tevékenységet fejt ki. Az elvi kritika lassan és nehezen fejlődik. Bár a Bizottság egészének valamint tagjainak a munkásságában határozott ideológiai fejlődés mutatkozik, még nem vetette fel a szakterület legfontosabb elvi kérdéseinek tisztázását, és nem vonta le a sztálini nyelvtudományi tanulmányoknak a művészettörténetre vonatkozó tanulságait. Hiányosság az is, hogy a Bizottság még nem lelte meg a helyes mértéket egyrészt a magyar és a külföldi művészettörténetnek a kutatása, másrészt a mult feltárása és az élő művészettel való foglalkozás arányosításában.